

Gemeente Amsterdam
Dienst Onderzoek en Statistiek

Vestigingsklimaat en consumentenvertrouwen in Amsterdam

Projectnummer: 9050-31

In opdracht van: Het Parool

drs. Idske de Jong
drs. Carine van Oosteren
drs. Jeroen Slot

Oudezijds Voorburgwal 300
1012 GL Amsterdam
Telefoon 020 251 0421
i.jong@os.amsterdam.nl

Postbus 658
1000 AR Amsterdam
Fax 020 251 0444
www.os.amsterdam.nl

Amsterdam, december 2009

Inhoud

Inleiding	5
1 Vertrouwen in economie en vestigingsklimaat	7
1.1 Minder zorgen om economie	7
1.2 Crisis heeft vooral effect op bedrijfsvoering	8
1.3 Ontslagen vooral bij grote private instellingen	11
1.4 Onbekendheid met acties gemeente om crisis te bestrijden	13
1.5 Tevredenheid over vestigingsklimaat afgenomen	14
2 Consumentenvertrouwen	17
2.1 Amsterdammers bovengemiddeld vertrouwen in economie	17
2.2 Financiële zorgen afgenomen, wel meer zorgen om baanverlies	19
2.3 Ruim zestig procent is niet bang voor ontslag	21
2.4 Crisis heeft effect op gemeentebeleid	22
Bijlage 1 Open antwoorden	25

Inleiding

Hoe beoordelen Amsterdamse publieke en private instellingen het vestigingsklimaat in Amsterdam? In welke mate is dit oordeel beïnvloed door de huidige economische malaise? En hebben de Amsterdamse consumenten vertrouwen in de economie en in hun eigen financiële situatie? O+S heeft voor Het Parool het vestigingsklimaat van de stad onderzocht en het consumentenvertrouwen. In maart vond een vergelijkbaar onderzoek plaats, resultaten worden zoveel mogelijk vergeleken.

Onderzoeksvragen

De twee hoofdvragen van het onderzoek naar het *vestigingsklimaat* zijn:

- Hoe tevreden zijn publieke en private instellingen over Amsterdam?
- Wat zijn de (verwachte) gevolgen van de economische recessie, onder andere voor de eigen instelling?

Het hoofddoel van het onderzoek naar *consumentenvertrouwen* is te komen tot een consumentenvertrouwen index, vergelijkbaar met de index die het CBS maandelijks publiceert.

Onderzoeksopzet

Eind november 2009 zijn 251 publieke en private instellingen in Amsterdam telefonisch benaderd. Er is gestreefd naar een representatieve verdeling naar grootteklasse (kleine instellingen met 1 tot 5 personeelsleden, middelgrote instellingen met 6 tot 100 personeelsleden en grote instellingen met meer dan 100 personeelsleden), sector en publiek/private instellingen. Waar mogelijk is keken naar verschillen tussen groepen.

Aan het onderzoek naar consumentenvertrouwen hebben 422 Amsterdammers deelgenomen: 196 telefonisch en 226 via het online panel van O+S. Er is getracht het onderzoek zo representatief mogelijk te maken.

Leeswijzer

In het eerste hoofdstuk wordt ingegaan op het vestigingsklimaat. In het tweede hoofdstuk staat het consumentenvertrouwen centraal. De resultaten worden zoveel mogelijk vergeleken met het onderzoek wat O+S uitvoerde in maart 2009.

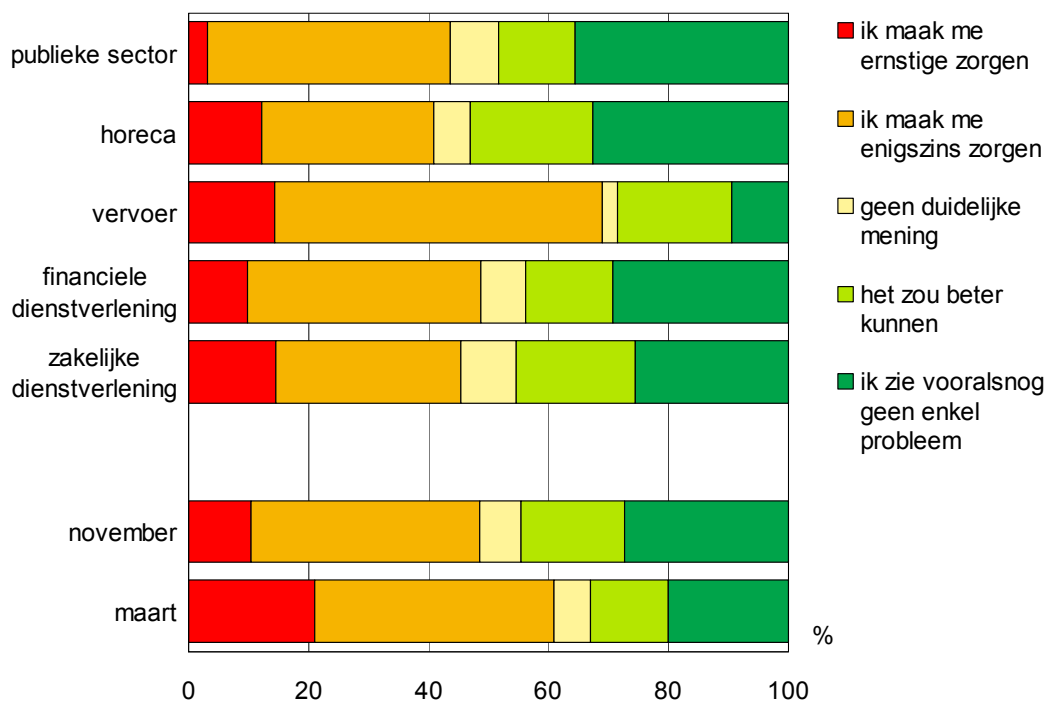
1 Vertrouwen in economie en vestigingsklimaat

In dit hoofdstuk staan de gevolgen van de economische crisis op Amsterdamse publieke en private instellingen centraal. Daarnaast komt aan bod hoe bedrijven en organisaties denken over de rol van de gemeente in de bestrijding van de economische crisis. Tevens wordt ingegaan op de tevredenheid van publieke en private instellingen met Amsterdam (vestigingsklimaat).

1.1 Minder zorgen om economie

Hoewel het grootste deel van de ondervraagde ondernemers zich zorgen maakt over de huidige economische situatie (48%), voorziet 27% vooralsnog geen enkel probleem. Ten opzichte van afgelopen maart maken minder organisaties zich zorgen (maart: 61%) en voorzien meer organisaties 'geen enkel probleem' (maart: 20%). Bedrijven in de vervoerssector maken zich vaker (enigszins of ernstige) zorgen over de huidige economische situatie (69%) dan bedrijven in andere sectoren en publieke instellingen.

Figuur 1.1 Beoordeling huidige economische situatie (procenten)

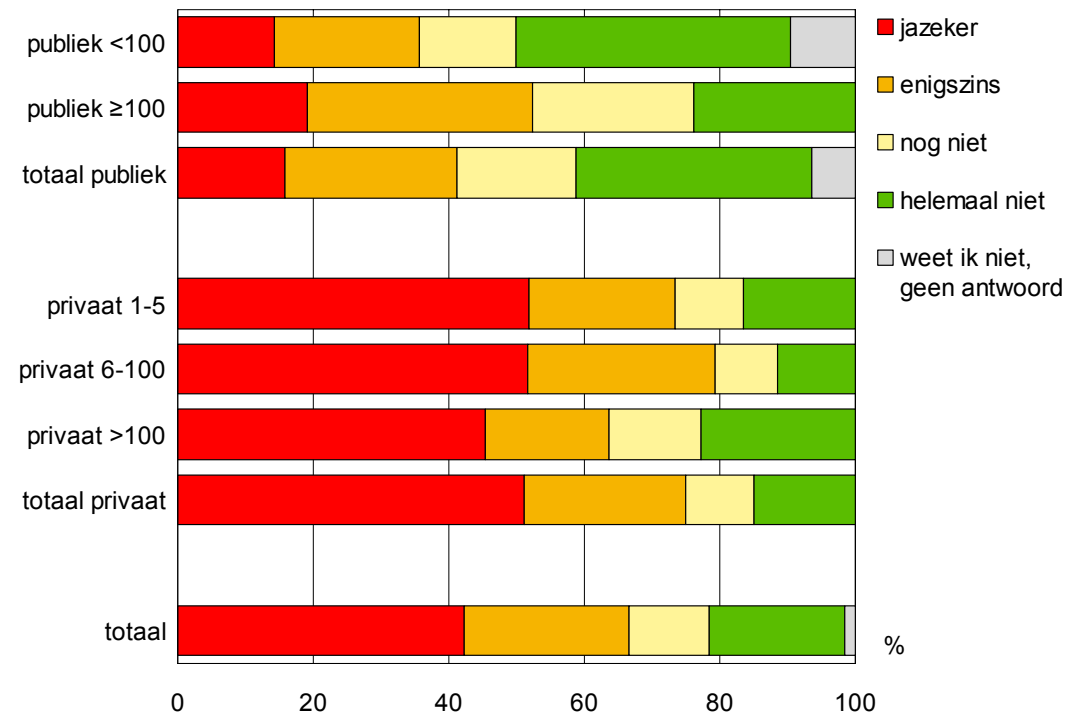
Bron: O+S

1.2 Crisis heeft vooral effect op bedrijfsvoering

Tweederde van de organisaties merkt dat de economische crisis effect heeft op de bedrijfsvoering van de eigen organisatie, dit komt overeen met afgelopen maart. Twintig procent zegt dat er geen effect is op de bedrijfsvoering.

Private instellingen merken vaker dat de economische crisis invloed heeft op de bedrijfsvoering dan publieke instellingen. De middelgrote private instellingen merken er het meest van. Grote publieke instellingen geven vaker dan kleinere publieke instellingen aan dat de economische crisis effect heeft op de bedrijfsvoering.

Figuur 1.2 Merkt u dat de economische crisis invloed heeft op de bedrijfsvoering?, november 2009 (procenten)

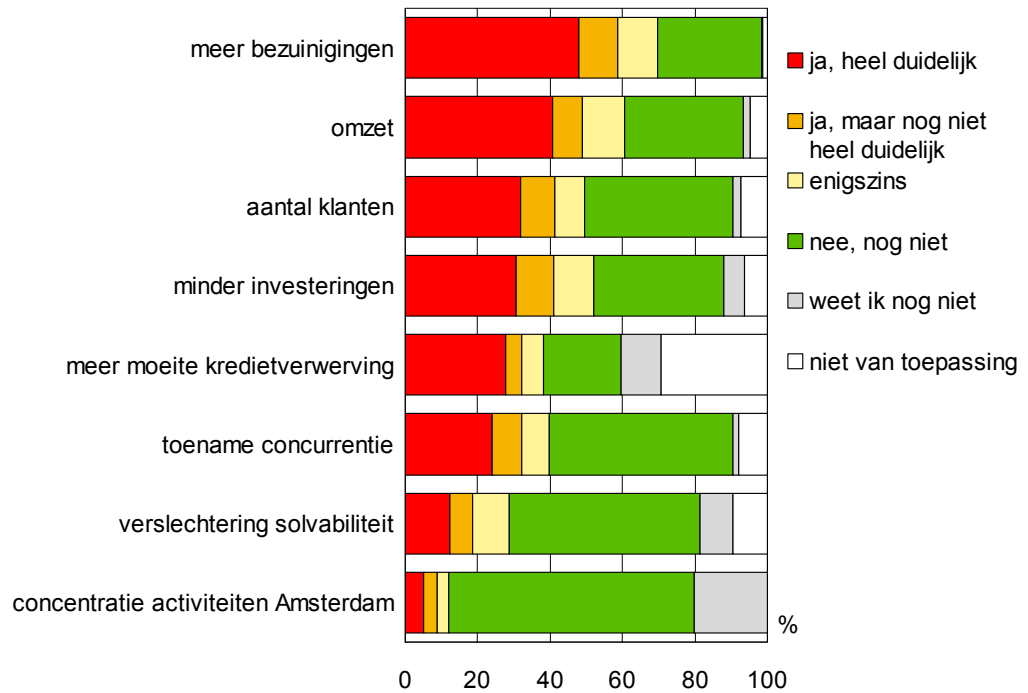
Bron: O+S

Overige effecten crisis

Meer bezuinigingen wordt door organisaties het meest genoemd als effect van de economische crisis. Bijna de helft van de organisaties merkt dit heel duidelijk (48%). Ook merken relatief veel ondernemers effecten op *de omzet* (41% heel duidelijk) en het *aantal klanten* (32% heel duidelijk).

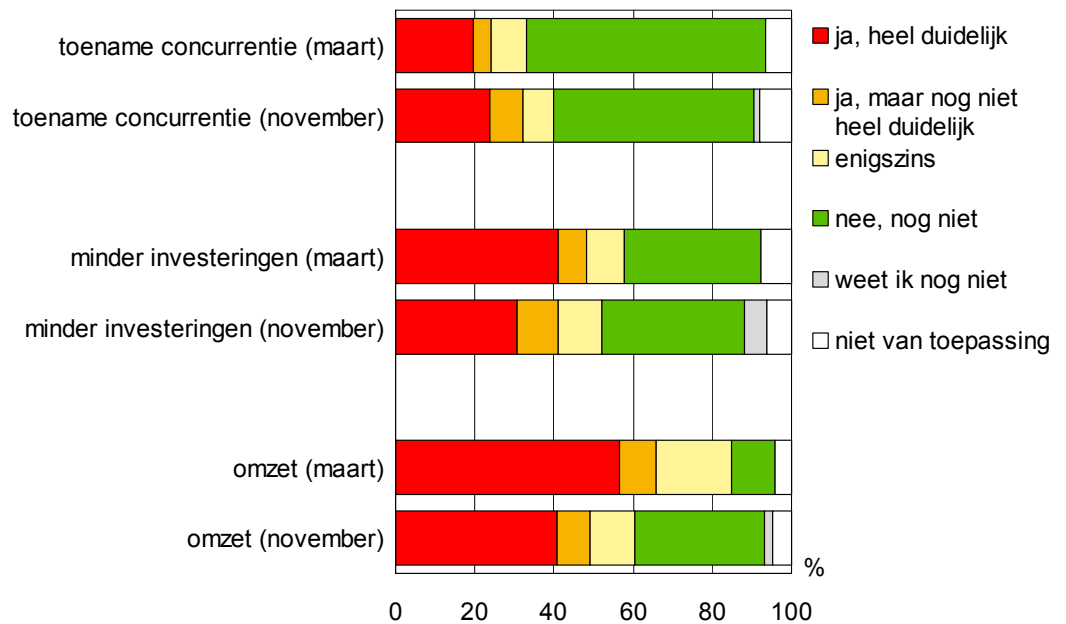
Minder investeringen, meer moeite met kredietverwerving en toename van concurrentie worden door ruim een kwart van de ondernemers heel duidelijk gemerkt. Terwijl van *verslechtering van solvabiliteit* en *concentratie van activiteiten* in Amsterdam volgens maar een klein deel van de ondernemers sprake is.

Figuur 1.3 Effecten van de crisis, november 2009 (procenten)

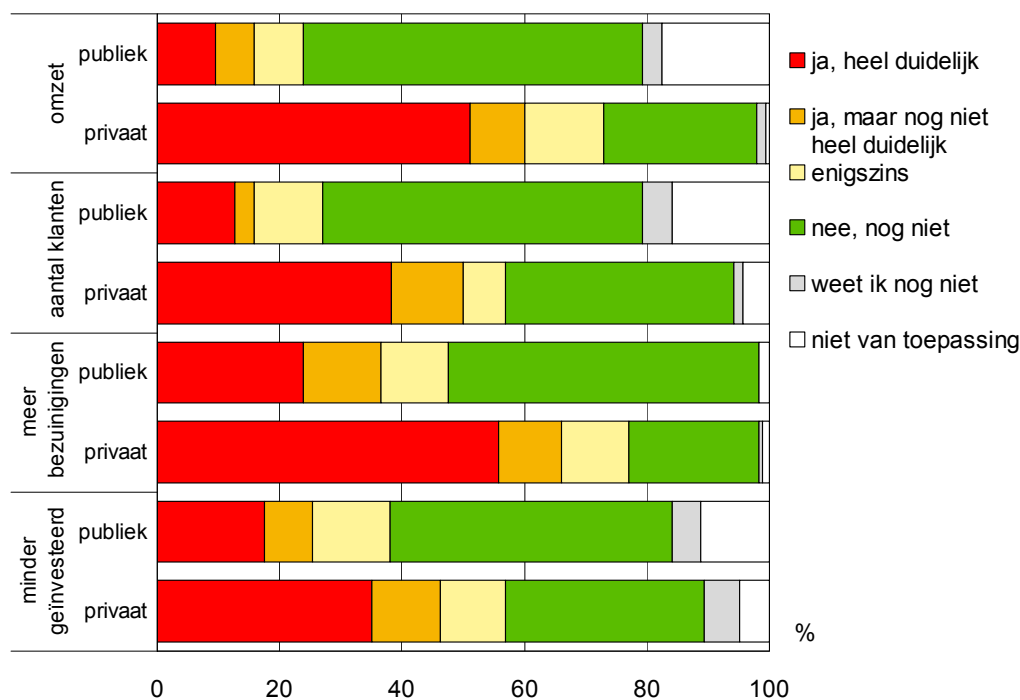
Ten opzichte van afgelopen maart merken meer ondernemers (heel duidelijk) dat de concurrentie is toegenomen. Vermindering van investeringen en effecten op de omzet van de onderneming worden nu door minder ondernemers (heel duidelijk) gevoeld.

Figuur 1.4 Verandering effecten van de crisis, maart en november 2009 (procenten)

De crisis heeft, vooralsnog, meer invloed op de private sector dan op de publieke sector. De private sector geeft op dit moment vaker dan de publieke sector aan dat de crisis effect heeft op de omzet en het aantal klanten. Ook wordt er in de private sector volgens de ondernemers meer bezuinigd en minder geïnvesteerd.

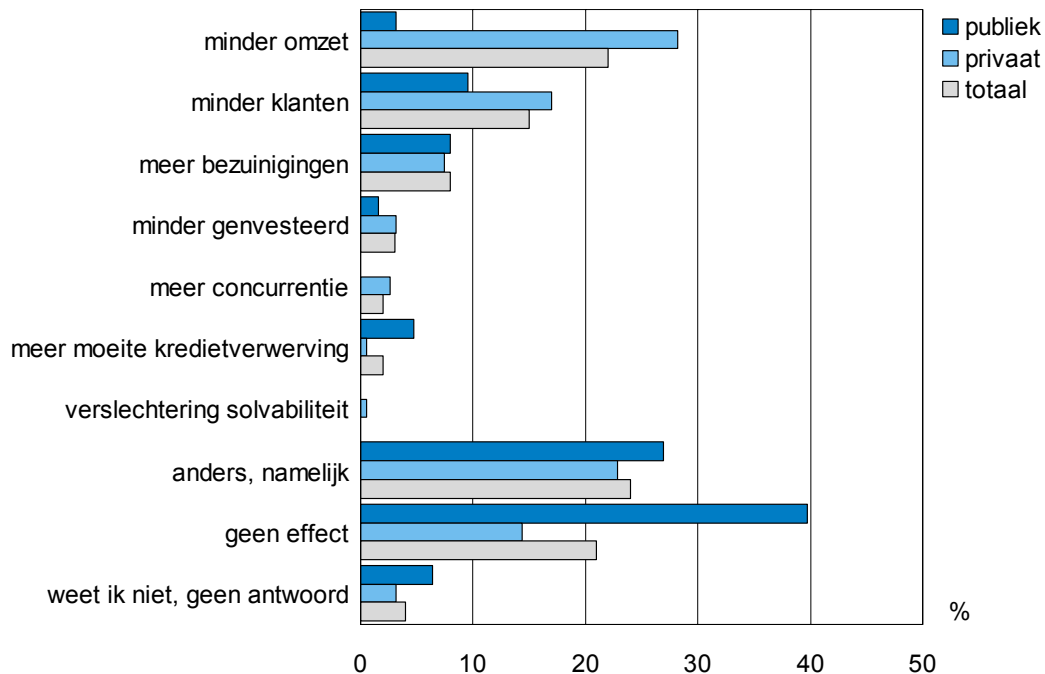
Figuur 1.5 Effecten van de crisis, publiek en privaat 2009 (procenten)

Het dalen van de omzet wordt door de private sector het vaakst het *belangrijkste effect* van de economische crisis op de eigen organisatie gevonden (28%), op enige afstand gevolgd door het dalen van het aantal klanten (17%). Meer bezuinigingen worden door de publieke en private instellingen ongeveer even vaak genoemd (8%). Ten opzichte van afgelopen maart noemen publieke instellingen 'bezuinigingen' nu vaker als belangrijkste effect (toen 4%).

De publieke instellingen hadden veel vaker dan de private instellingen geen antwoord op de vraag wat het belangrijkste effect van de crisis op hun organisatie is. Ruim een kwart (26%) heeft een ander effect als belangrijkste genoemd. De antwoorden staan in de bijlage.

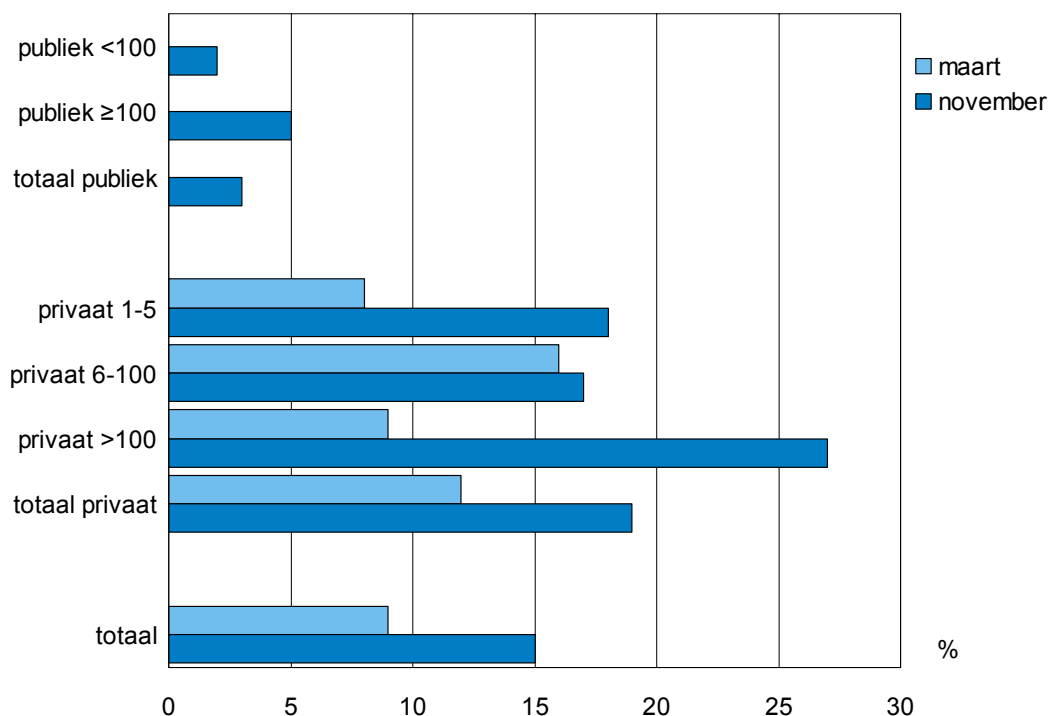
Figuur 1.6 Belangrijkste effecten van de crisis, november 2009 (procenten)

1.3 Ontslagen vooral bij grote private instellingen

Bij bijna één op de zeven van de ondervraagde organisaties (15%) heeft de economische crisis tot ontslagen geleid. Dit is meer dan afgelopen maart toen bijna één op de tien (9%) organisaties aangaf dat er ontslagen waren gevallen als gevolg van de economische crisis. Dit betreft vooralsnog bijna uitsluitend de private sector: bij 5% van de publieke instellingen zijn ontslagen gevallen tegenover 19% van de private instellingen. De grote private bedrijven schieten hier bovendien met 27%.

Figuur 1.7 Aandeel organisaties waar al ontslagen zijn gevallen naar type instelling en grootte, maart en november 2009 (procenten)

Acht procent van de organisaties verwacht dat er in de komende tijd mensen binnen hun organisatie zullen worden ontslagen. Dit betreft vooral organisaties waar ook al in de afgelopen tijd ontslagen zijn gevallen. Van de organisaties waar al ontslagen zijn gevallen, verwacht 60% nog meer mensen te moeten ontslaan.

Tabel 1.8 Verwacht u de komende tijd mensen te moeten ontslaan? (procenten)

	maart 2009	november 2009
jazeker	10	8
nee	78	82
weet ik niet, geen antwoord	11	10
totaal	100	100

Van de 20 organisaties die verwachten mensen te moeten ontslaan, denkt een derde dat het om 5% van de totale personeelsomvang zal gaan en een vijfde verwacht dat het om 10 tot 20% zal gaan. Een kwart verwacht meer dan 20% van de personeelsomvang te moeten ontslaan en de rest weet niet hoeveel ontslagen er gaan vallen.

Ruim 80% van de ondervraagde organisaties hebben niet het idee dat zij, meer dan andere organisaties in dezelfde sector, worden geraakt door de crisis. Negen procent heeft wel zeker dit idee, dit betreft relatief vaak kleine private instellingen (18%) en bedrijven in de vervoerssector (21%).

Tabel 1.9 Heeft u het idee dat uw organisatie harder wordt geraakt door de crisis dan andere organisaties in dezelfde sector? Maart en november 2009 (procenten)

	maart 2009	november 2009
jazeker	7	9
misschien / een beetje	3	7
nee	87	81
weet ik niet, geen antwoord	3	3
totaal	100	100

De meeste organisaties zijn, net als afgelopen maart, positief over het voortbestaan van de eigen organisatie, 91% denkt dat ze de crisis zullen overleven.

Een minderheid denkt dat het voordeliger is om, vanwege de crisis, naar een locatie buiten Amsterdam te verhuizen (8%), maar 81% denkt dat dit zeker niet het geval is.

1.4 Onbekendheid met acties gemeente om crisis te bestrijden

Ruim 40% van de respondenten is ervan op de hoogte dat de gemeente de gevolgen van de economische crisis in de gaten houdt, met als doel de gevolgen voor de Amsterdamse economie zoveel mogelijk te beperken en waar nodig extra acties in te zetten. Ten opzichte van afgelopen maart is hier niets in gewijzigd.

Tabel 1.10 Weet u dat de gemeente de gevolgen van de economische crisis nauwgezet in de gaten houdt? (procenten)

	maart 2009	november 2009
ja	24	22
enigszins	18	19
nee	57	55
geen antwoord	2	4
totaal	100	100

Tweeënzestig procent van de Amsterdamse organisaties weet niet of de gemeente genoeg doet om de crisis te bestrijden. Een vijfde vindt in elk geval van niet.

Tabel 1.11 Vindt u dat de gemeente voldoende doet om de crisis te bestrijden? (procenten)

	maart 2009	november 2009
jazeker	11	16
nee	33	22
weet ik niet, geen antwoord	56	62
totaal	100	100

De ondernemers die vinden dat de gemeente genoeg doet, zijn vooral tevreden over infrastructurele projecten (2^e Coentunnel, Noord/Zuidlijn) en het naar voren schuiven van investeringen.

De ondernemers die vinden dat de gemeente niet genoeg doet hebben uiteenlopende ideeën over wat de gemeente zou moeten doen. Meer een luisterend oor bieden voor

Amsterdamse organisaties (13%), kredietverlening (11%) en meer fiscale maatregelen (9%) zijn het meest genoemd.

1.5 Tevredenheid over vestigingsklimaat afgenomen

Bijna 90% van de ondervraagde ondernemers bevalt het (redelijk) goed om in Amsterdam gevestigd te zijn, 46% zou zelfs nergens anders willen zitten. Vier procent is ontevreden maar blijft wel en 1% heeft verhuisplannen. Ten opzichte van afgelopen maart geven nu minder ondernemers aan dat ze heel blij zijn dat ze in Amsterdam gevestigd zijn.

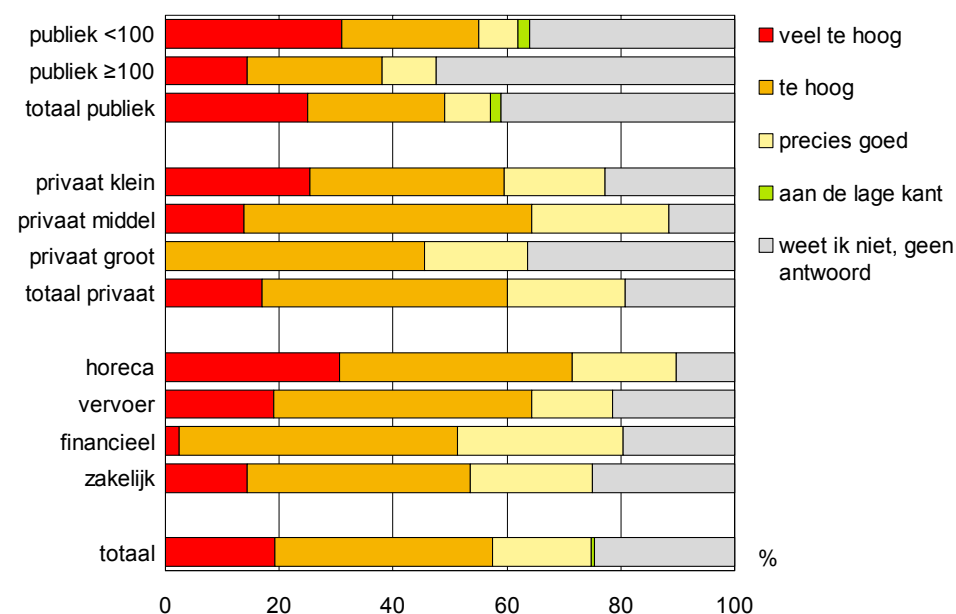
Tabel 1.12 Bevalt het u om in Amsterdam gevestigd te zijn? Maart en november 2009 (procenten)

	maart 2009	november 2009
ja, zou nergens anders willen zitten	58	46
redelijk goed	31	40
neutraal	5	8
nee, ben ontevreden maar blijf wel in Amsterdam.	3	4
nee, heb verhuisplannen	2	1
geen antwoord	2	1
totaal	100	100

Kosten huisvesting en personeel (veel) te hoog

De prijzen van bedrijfshuisvesting worden over het algemeen (veel) te hoog gevonden: 57% vindt de prijzen (veel) te hoog, 18% noemt de prijzen precies goed. Kleine private organisaties (een tot vijf werknemers) en kleinere publieke instellingen (minder dan 100 werknemers) noemden de prijzen van huisvesting vaker veel te hoog dan grotere organisaties. In de horeca worden de prijzen van huisvesting beduidend vaker veel te hoog gevonden dan in de financiële en zakelijke sector.

Figuur 1.13 Wat is uw mening over de prijzen van bedrijfshuisvesting in Amsterdam? (procenten)

bereikbaarheid met het openbaar vervoer en de 'acties voor startende ondernemers' worden positief gevonden.

Figuur 1.16 Wat doet de gemeente vooral goed, in relatief tot het vestigingsklimaat?

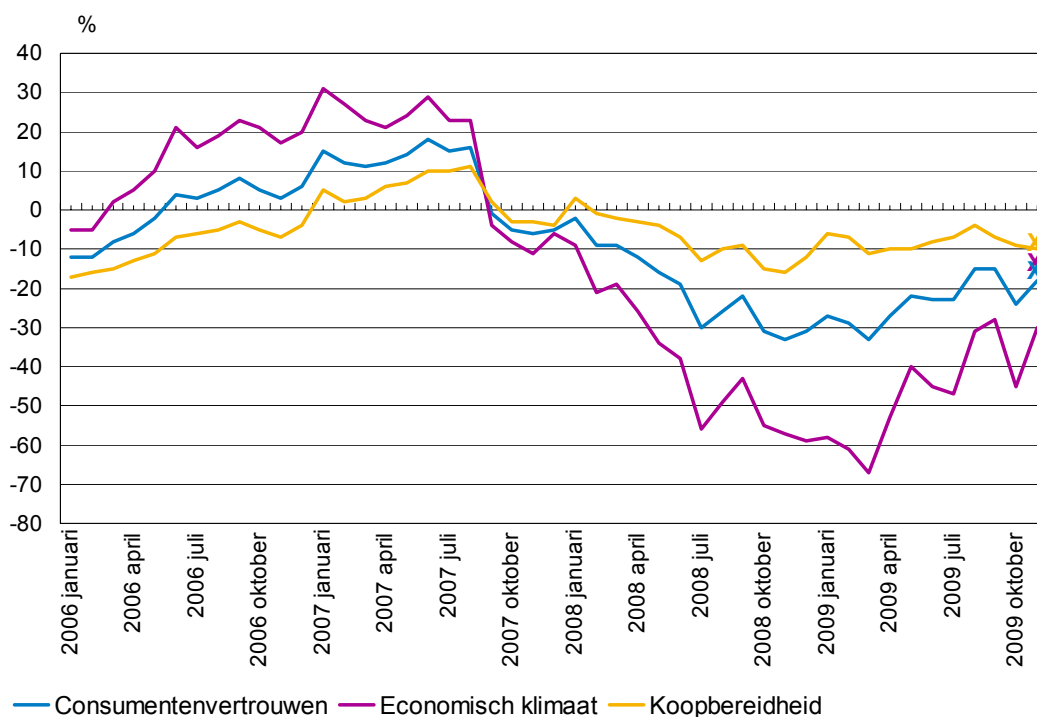
2 Consumentenvertrouwen

Aan 422 Amsterdammers is een aantal vragen voorgelegd over de huidige economische situatie, de persoonlijke financiële situatie, de arbeidsmarkt en de woningmarkt. In dit hoofdstuk wordt eerst ingegaan op het Amsterdamse consumentenvertrouwen in vergelijking met het consumentenvertrouwen in Nederland. Vervolgens komt het vertrouwen in de economie en in de eigen financiële situatie aan bod. Ten slotte wordt ingegaan op de kans op baanverlies en maatregelen die de gemeente kan nemen om de crisis te bestrijden. Waar relevant wordt gekeken naar verschillen tussen groepen respondenten op basis van de achtgrondkenmerken.

2.1 Amsterdammers bovengemiddeld vertrouwen in economie

Uit de conjunctuurmeting van het CBS blijkt dat het consumentenvertrouwen de afgelopen twee maanden weer is toegenomen (november -18), na een daling in september. O+S heeft onder Amsterdammers op een vergelijkbare manier het consumentenvertrouwen gemeten. Daaruit blijkt dat Amsterdammers iets meer vertrouwen hebben in de economie en in hun financiën dan het landelijke gemiddelde. In de onderstaande figuur is het Amsterdamse consumentenvertrouwen weergegeven door middel van een blauw kruisje (-13).

Figuur 2.1 Consumentenvertrouwen (index, saldo positieve en negatieve antwoorden)

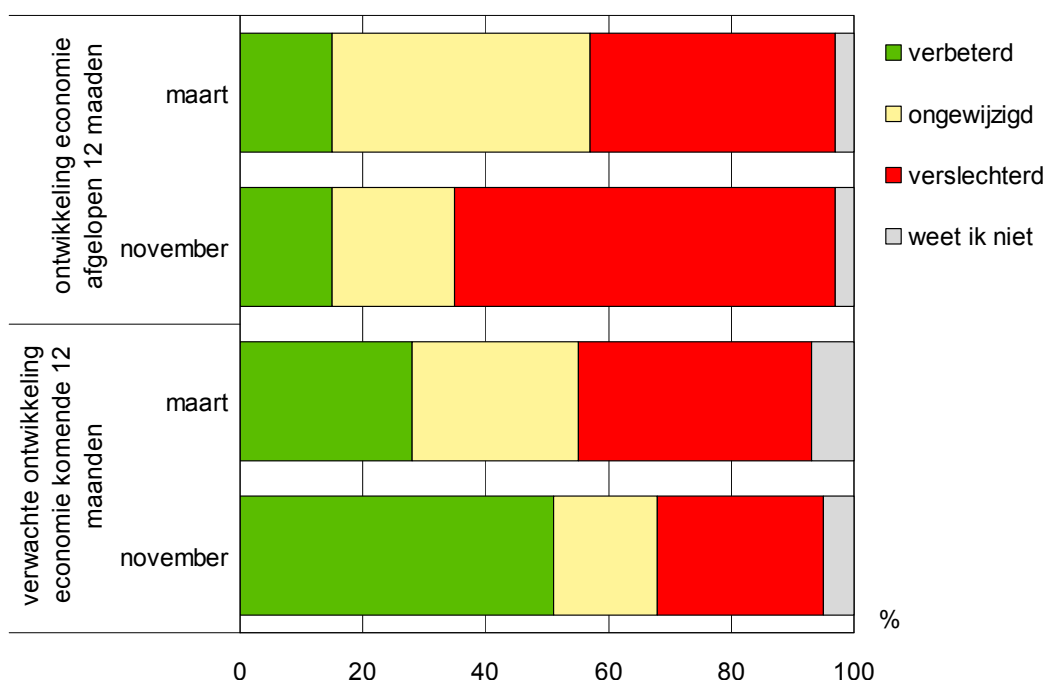
Bron: CBS, O+S

De achterliggende indicatoren van het consumentenvertrouwen, het economische klimaat (-11, paars kruisje) en de koopbereidheid (-5, geel kruisje), liggen in Amsterdam eveneens iets hoger dan het landelijke gemiddelde. Vooral over het economische klimaat zijn de Amsterdammers positiever. Mogelijk wordt dit beïnvloed doordat het CBS aan het begin van de maand november heeft geënquêteerd en O+S aan het einde van de maand en er in de maand november verschillende positieve berichten over de economische situatie in Nederland naar buiten zijn gekomen.

Economisch klimaat

Ruim 60% van de Amsterdammers vindt de economische situatie in de afgelopen 12 maanden verslechterd. Hierdoor zijn Amsterdammers ten opzichte van maart afgelopen jaar vaker negatief over de economische situatie in het afgelopen jaar. Voor de komende 12 maanden wordt vooral verbetering verwacht: 51% denkt dat de economische situatie beter zal worden. In maart was men negatiever gestemd hierover, toe verwachtte 28% een verbetering van de economische situatie. Hoewel een meerderheid nu optimistisch is over de economische situatie in de komende 12 maanden, verwacht nog wel 27% van de Amsterdammers dat de economische situatie gaat verslechteren.

Figuur 2.2 Mening Amsterdammers over huidige en toekomstige economische situatie, maart en november 2009 (procenten)

Amsterdammers die van mening zijn dat de economische situatie in de afgelopen 12 maanden is verbeterd, verwachten ook relatief vaak (82%) een verbetering voor de komende 12 maanden. De Amsterdammers die de economische situatie de afgelopen 12 maanden verslechterd vinden, verwachten relatief vaak een verslechtering voor de komende 12 maanden (34%).

Tabel 2.3 Mening over economie afgelopen 12 maanden ten opzichte van mening economie komende 12 maanden, november 2009 (procenten)

		Economie komende 12 maanden				totaal
		verbeterd	gelijk gebleven	verslechterd	weet ik niet	
Economie afgelopen 12 maanden	verbeterd	82	9	6	3	100
	gelijk gebleven	45	29	21	5	100
	verslechterd	45	16	34	5	100
	weet ik niet	50	7	14	29	100
totaal		51	18	27	5	100

Hoogopgeleiden zijn vaker dan middelbaar- en laagopgeleiden van mening dat de economische situatie in de afgelopen 12 maanden is verslechterd.

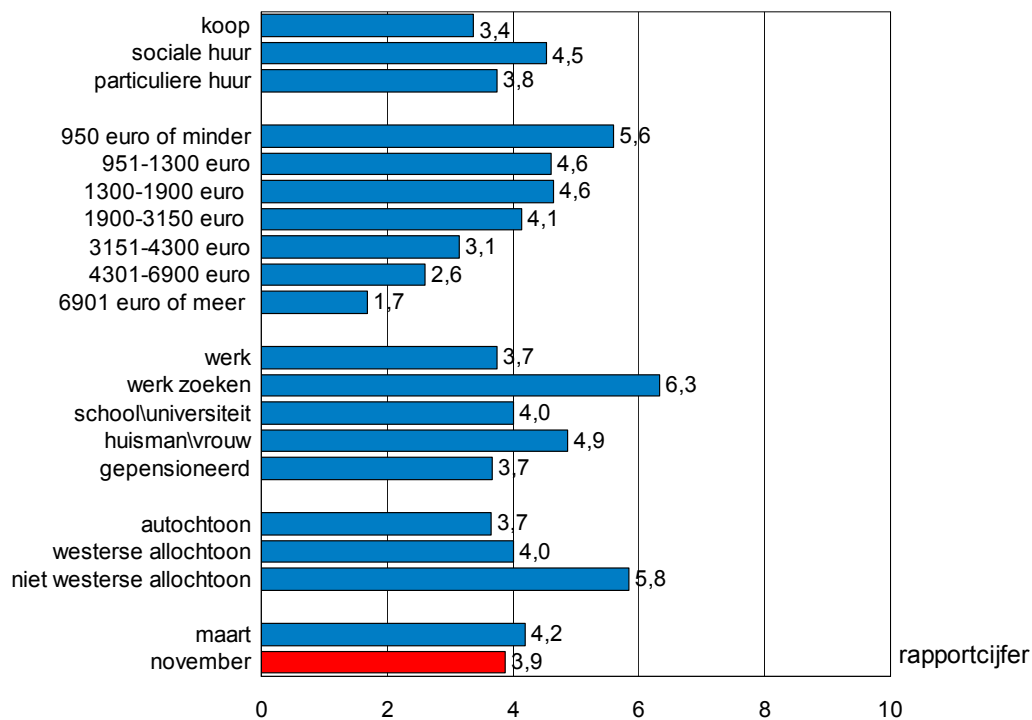
2.2 Financiële zorgen afgenomen, wel meer zorgen om baanverlies

Op een schaal van 0 tot en met 10 (waarbij een nul staat voor helemaal geen zorgen en een tien voor heel veel zorgen) geven Amsterdammers gemiddeld een 3,9 voor de mate van zorgen die zij hebben om hun financiële situatie. Het vertrouwen in de eigen situatie is verbeterd ten opzichte van maart 2009 toen gemiddeld een 4,4 gegeven werd.

Amsterdammers met een sociale huurwoning maken zich meer zorgen om hun financiële situatie dan Amsterdammers met een koopwoning of particuliere huurwoning. Het netto inkomen van een huishouden beïnvloedt sterk de perceptie over de financiële zorgen. Hoe hoger het inkomen des te minder zorgen Amsterdammers zich maken over hun financiën. Amsterdammers van autochtone en westerse herkomst maken zich over het algemeen minder zorgen om hun financiën dan Amsterdammers van niet-westerse allochtone herkomst. Mensen die op dit moment werkzoekend zijn maken zijn eveneens relatief veel zorgen om hun financiële situatie.

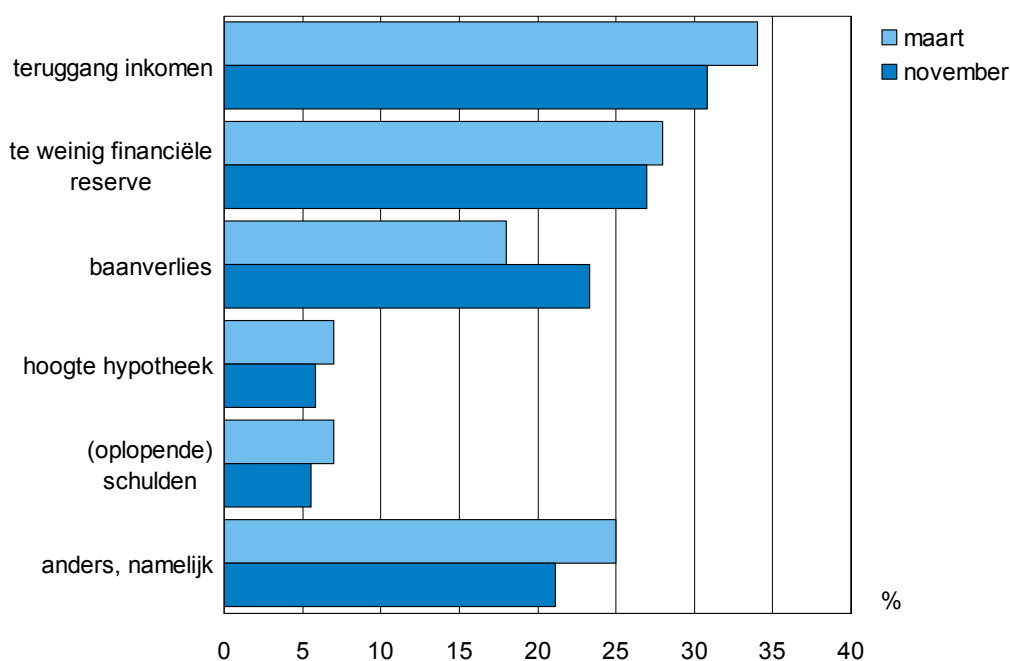
Ten opzichte van maart 2009 maken vooral niet-westerse allochtonen zich meer zorgen om hun financiële situatie (maart 4,8, november 5,8).

Figuur 2.4 Mate van financiële zorgen naar achtergrond (rapportcijfer)

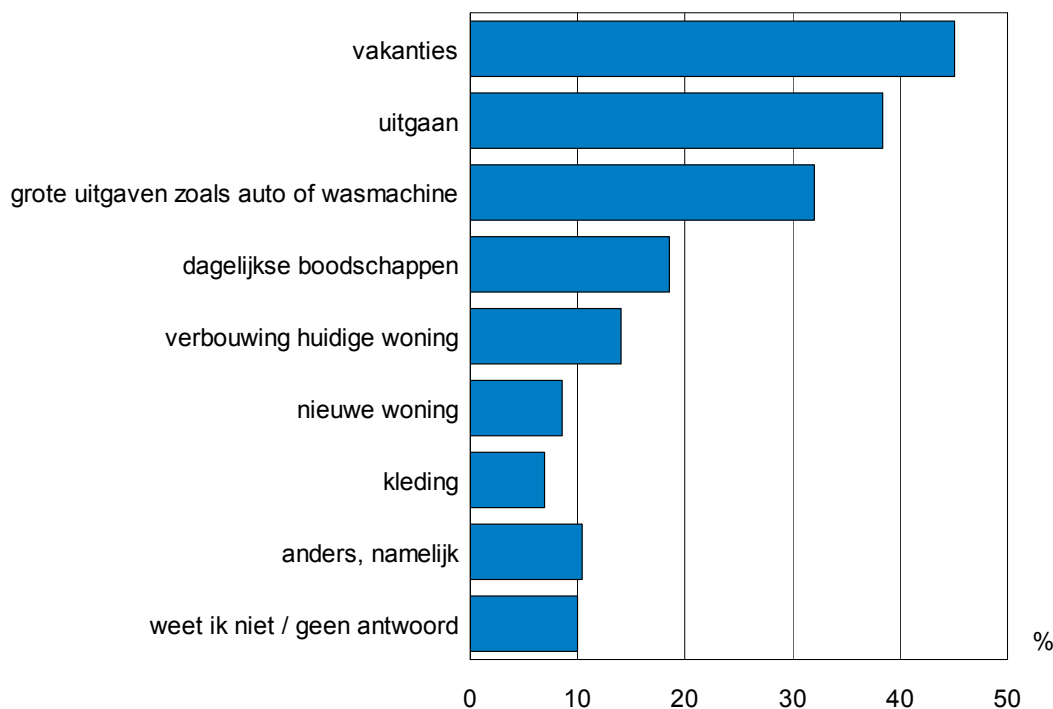
Amsterdammers maken zich, net als in maart 2009, vooral zorgen om teruggang van inkomen (31%) en te weinig financiële reserve (27%). Ten opzichte van afgelopen maart maken nu meer Amsterdammers zich zorgen om baanverlies (23%).

Figuur 2.5 Soort financiële zorgen, maart 2009 en november 2009 (procenten)

Wanneer Amsterdammers genoodzaakt zijn om te bezuinigen, dan zouden ze vooral bezuinigen op luxe zoals vakanties (45%) en uitgaan (38%). Een derde bezuinigt op grote uitgaven zoals de aankoop van een wasmachine of auto. Op dagelijkse boodschappen (18%), verbouwingen aan de huidige woning (14%), een nieuwe woning (9%) en kleding (7%) wordt door minder Amsterdammers bezuinigd.

Figuur 2.6 Verwachte bezuinigingen indien noodzakelijk (procenten)

2.3 Ruim zestig procent is niet bang voor ontslag

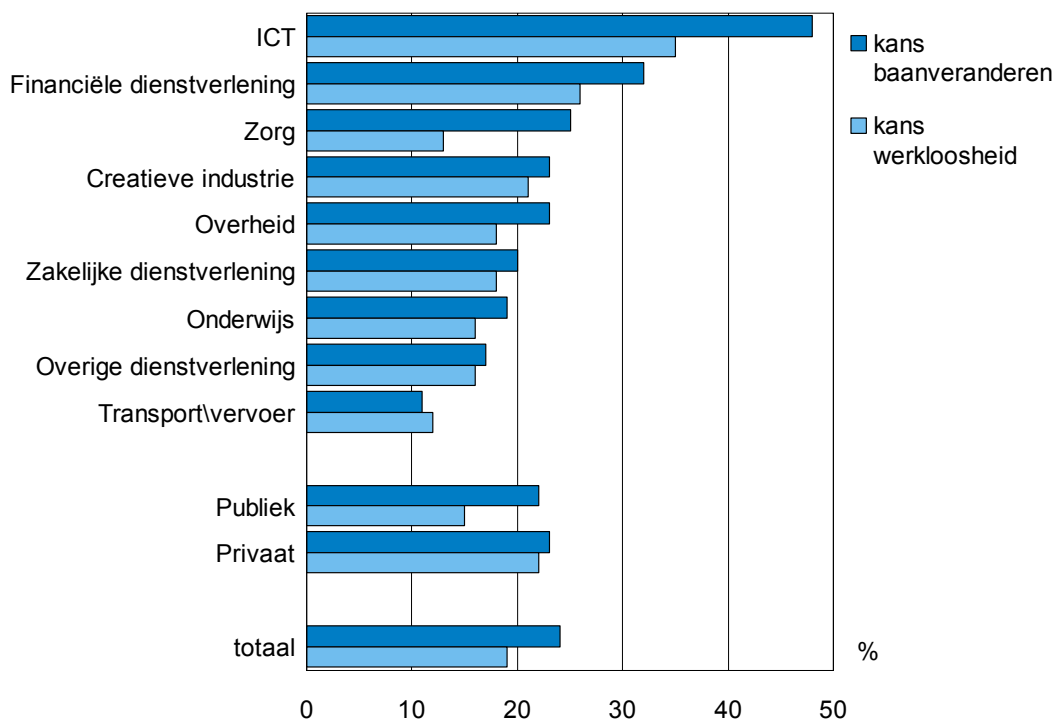
De kans om dit jaar van baan te veranderen schatten de respondenten gemiddeld in op 24%. Dit is iets hoger dan in maart afgelopen jaar toen de kans op baanverandering gemiddeld op 27% werd geschat. Drieënzestig procent van de Amsterdammers verwacht het komende jaar niet van baan te veranderen. Vooral Amsterdammers die werkzaam zijn in de ICT (48%) of de financiële sector (32%) schatten de kans om van baan te veranderen relatief hoog in.

De kans om de komende tijd werkloos te worden, schatten Amsterdammers gemiddeld in op 19%. De meeste Amsterdammers (64%) verwachten echter hun baan te behouden. De ICT (35%), de financiële sector en de creatieve industrie (21%) zijn de sectoren waarvan medewerkers de kans op werkloosheid het hoogst inschatten. De kans op werkloosheid wordt in de publieke sector (15%) lager ingeschat dan in de private sector (22%).

Mannen schatten de kans op werkloosheid iets hoger in (22%) dan vrouwen (17%). Amsterdammers tussen de 35 en 44 jaar oud schatten de kans op werkloosheid gemiddeld hoger in (24%), dan andere Amsterdammers. Vooral mannen in deze

leeftijdsgroep, zowel laag- als hoogopgeleid, schatten de kans om hun baan te verliezen hoog in (29%).

Figuur 2.7 Kans op baanverandering en werkloosheid, november 2009 (procenten)

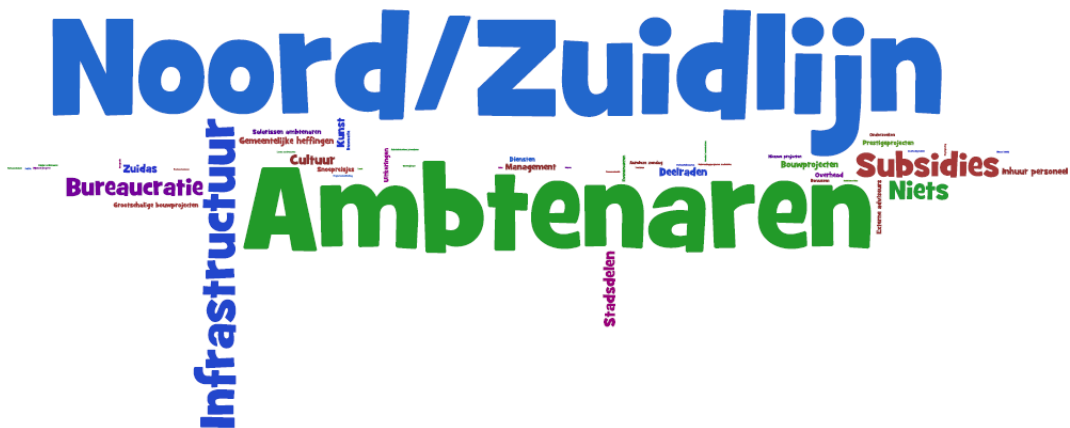
In dit onderzoek is ook de vraag meegenomen of respondenten binnen nu en twee jaar willen verhuizen. Twintig procent wil dit, hetgeen iets lager is dan afgelopen maart (27%) en uit het onderzoek Wonen in Amsterdam blijkt (26% in 2007). Het lijkt erop dat de gewijzigde financiële omstandigheden van invloed zijn op de verhuisplannen van Amsterdammers. Huizen staan immers ook steeds langer te koop. Hoe lang dit duurt moet uit volgende metingen blijken.

2.4 Crisis heeft effect op gemeentebestuur

Slechts 5% van de Amsterdammers denkt dat de economische crisis geen effect heeft op het beleid van de gemeente. Volgens 61% van de Amsterdammers heeft de crisis zeker invloed op het beleid van de gemeente en 27% denkt dat de crisis enigszins effect heeft op het beleid.

De meest genoemde manier waarop de gemeente de crisis volgens Amsterdammers kan beheersen is door de stoppen met de Noord/Zuidlijn. Ook belastingverhoging, minder ambtenaren, banen creëren en bezuinigen worden veelvuldig genoemd.

Figuur 2.10 Gewenste bezuinigingen gemeente

Bijlage 1 Open antwoorden

Belangrijkste effect crisis, anders namelijk...

- Afhankelijk van de overheid.
- Andere dranken worden meer besteld.
- Ben net gestart, moeilijk te vergelijken.
- Bepaalde goederen vallen weg, vanwege economische toestand.
- Beslissingen worden niet snel genomen omdat er geïnvesteerd moet worden en er is crisis en daarom is niet moeilijk om een snelle beslissing te nemen.
- Betalingstermijnen van klanten.
- Bezuinigingen door de gemeente, wat effect heeft op investeringen in het onderwijs.
- De bedrijven bezuinigen op hun uitgaven.
- De internationale positie
- De klanten hebben financiële problemen en die helpen wij.
- De mobiliteit mogelijkheden van werknemers.
- Dieselprijzen die omhoog zijn gegaan.
- Duidelijkheid en richting.
- Geen stabiliteit.
- Groei van omzet en aantal klanten.
- Het is heel positief voor ons bedrijf.
- Het is makkelijker om personeel te vinden.
- Het personeel heeft financiële problemen, die problemen hebben invloed op hun werkprestaties.
- Het verwakkert angst aan
- Het wordt allemaal iets minder.
- Hetzelfde aantal klanten, maar minder afname.
- Huizenmarkt.
- Ik krijg meer klanten, ik kan mensen ook weer verder helpen naar nieuw werk.
- Ik krijg minder kleine, particuliere, klanten. Het aantal grote klanten is ongeveer gelijk gebleven.
- Langer op je geld wachten.
- Makkelijker om gekwalificeerd personeel te verkrijgen.
- Meer controles.
- Meer loze reserveringen.
- Meer marketing, meer klanten binnen halen.
- Meer mensen met interesse.
- Meer omzet doordat mensen meer afnemen.
- Meer prioriteiten gaan stellen, door lagere budgetten. Kijken hoe efficiënt het kan. Soberdere keuzes maken.
- Meer werknemers juist.
- Mensen besteden gemiddeld minder.
- Mensen in het hotel geven minder uit dan ze eerder deden.
- Mensen in leveren, stijging van de criminaliteit.
- Minder inkomsten.
- Minder opdrachten.
- Minder opdrachten.

Vestigingsklimaat en consumentenvertrouwen in Amsterdam

- Minder transport, minder grote aankopen.
- Minder vracht aanbod.
- Minder werk.
- Minder winst
- Omzetstijging.
- Omzetstijging.
- Onrust bij klanten.
- Ontslag.
- Pas op de plaats doen...
- Positief effect, namelijk: Makkelijker portefeuilles inkopen.
- Prijzen die onder druk komen te staan.
- Reorganisatie en fusie zorgen ervoor dat werkplekken verdwijnen.
- Te kort aan werkplekken voor leerlingen.
- Terugloop personeel.
- Uitstel van opdrachten van bedrijven.
- Uitstel van opdrachten.
- Verlies van medewerkers.
- Wat meer onzekerheid.
- We hebben er voordeel bij.
- Wegvallen markt.